

Sonja Hukantaival

Menneisyydestä ei voi tietää mitään sellaista, mitä ei ole nykyisyydessä

Otsikon väite tupsahti tässä eräänä päivänä mieleeni, ja olen siitä asti yrittänyt todistaa sen vääräksi. Toistaiseksi onnistumatta. Arkeologinen aineisto – esineet, rakenteet, ihmisen muokkaama maisema – ovat olemassa tässä ja nyt. Ainakin niistä on jäänyt jokin jälki, jonka perusteella arvelemme, miltä esine tai rakenne on joskus näyttänyt. Tästähän on toki puhuttu arkeologiassa pitkään. Arkeologian suuria teoreettisia kysymyksiä onkin, miten nykyisyyden ja menneisyyden välissä oleva kuilu voidaan ylittää. Aikanaan Lewis Binfordille vastaus oli *middle-range theory*, millä tutkija tulkitsee elävää menneisyyttä nykyisyydessä olevista ihmis-toiminnan jäänteistä. Apunaan arkeologi käyttää esimerkiksi analogiaa, etnoarkeologiaa ja koellista tutkimusta.

Osaa meistä tällainen teoreettinen pohdiskelu saattaa uuvuttaa: ”miksi asioista tehdään niin vaikeita?” Eihän niistä tehdä, vaan ne ovat! Todellinen maailma on loputtoman monimutkainen ja kiehtova. Jos ei olisi, olisimme hoksanneet tämän homman jo viimeistään parisen sataa vuotta sitten, ja voisimme nyt nostaa jalat pöydälle ja ihmetellä, mitä seuraavaksi tekisimme.

Onneksi näin ei kuitenkaan ole. Jo pelkästään aika, jonka oletamme annetuksi jo ennen kuin edes aloitamme arkeologisen tutkimuksen, on kaikkea muuta kuin yksinkertainen juttu. Mitä aika on? Kukaan ei tunnu osaavan vastata kysymykseen. Koska nykyisyys tuntuu olevan todellinen, ja voimme muistella eilen syömäämme lounasta, voimme olettaa jonkinlaisen nykyisyyden vallinneen myös aikaisemmin. Mutta missä se on nyt? Poissa, sanoisin. Paitsi, että osa siitä on jäljellä. Eilisen aamukahvini jälki näkyy tiskaamattoman kuppini pohjalla. Jonkun tekemän ja käyttämän keramiikka-astian sirpaleet ovat Turun yliopiston arkeologian luentosalin seinällä olevassa vitriinissä. Kuten todettu, nämä eivät kuitenkaan ole menneisyyttä vaan nykyisyyttä.

Entä tulkinta sitten? Tokihan arkeologi saavuttaa menneisyyden ylittäessään aikojen välisen kuilun tulkitsemalla löytöjään? Onkohan noin? Otetaan vaikka analogiat havainnollistukseksi. Analogia voi olla esimerkiksi 1800-luvun rakennuskätköperinteestä kertova arkistoitu kansanperinnetiedonanto. Mutta, jälleen kerran, emme tietäisi siitä mitään, ellei sitä olisi nykyisyydessä olemassa, tässä tapauksessa arkistoituna. Samoin jonkun 1800-luvulla eläneen alkuperäiskansan elämä olisi meille täysi mysteeri ilman klassikkoantropologin kirjoittamaa kirjaa, joka löytyy kirjastosta – nykyisyydessä. Tokihan arkeologi tekee muutakin kuin yhdistelee vanhoja tietoja ja vanhoja esineitä. Silti, jos hän ei kirjaa uusia ajatuksiaan ylös, ne häviävät, kun hän unohtaa ne. Kun menneisyys on olemassa jonkun mielikuvituksessa (tai muistoissa), sekin on tässä ja nyt.

Tulevaisuus on tässä suhteessa samanlainen kuin menneisyys. Tulevaisuuden voidaan helposti ajatella olevan arkeologian kiinnostusten ulkopuolella, mutta tokihan se on meillekin tärkeä: teemme töitä, jotta muinaisjäännökset säilyisivät, haluamme kehittää alaa edelleen, huolehdimme tulevien arkeologien koulutuksesta, jne. Tulevaisuudestakin voimme tietää vain sen, mitä on olemassa nykyisyydessä: ennusteita ja arveluita tässä ja nyt. Jokainen ajanjakso sisältää kaikki ajat, kuten zen-buddhalainen sanoisi katseltuaan asiaa tarkkaan hiljaisuudessa.